Технологізація криміналістики та судової експертизи в умовах воєнного стану: методологічний і практичний виміри

Віктор Шевчук

доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, завідувач кафедри криміналістики, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого; провідний науковий співробітник, НДІ вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України, м. Харків, Україна, ORCID: http://orcid.org/0000-0001-8058-3071, e-mail: Shevchuk_viktor@ukr.net

Досліджено актуальні проблеми технологізації криміналістики та судової експертизи в умовах воєнного стану й цифровізації суспільства. Розкрито зміст та методологічне значення технологічного підходу в кримінальному провадженні як різновиду діяльнісного підходу, що охоплює технології застосування техніко-, тактико- й методико-криміналістичних засобів, слідчих (розшукових) дій, тактичних операцій і судових експертиз. Проаналізовано практичний вимір технологізації в умовах збройної агресії: дворівневу модель розслідування, застосування Blockchain, OSINT, штучного інтелекту, Big Data та 3D-технологій під час розслідування воєнних злочинів і злочинів проти національної безпеки. Запропоновано виокремити в загальній теорії криміналістики окрему наукову теорію — криміналістичне технологознавство.

Ключові слова: *криміналістична технологія; цифрова трансформація; спеціальні знання; штучний інтелект; цифрові технології; воєнні злочини; судова експертиза; цифрова криміналістика; воєнний стан.*

Technologization of Criminalistics and Forensic Examination under Martial Law: Methodological and Practical Dimension

Viktor Shevchuk

The paper examines current issues of the technologization of criminalistics and forensic examination under conditions of martial law and the digitalization of society. The content and methodological significance of the technological approach in criminal proceedings are revealed as a type of activity-based approach encompassing technologies for applying forensic technical means, investigative actions, tactical operations and forensic examinations. The practical dimension of technologization under armed aggression is analysed through a two-level investigation model and the application of Blockchain, OSINT, artificial intelligence, Big Data and 3D technologies in investigating war crimes and crimes against national security. A proposal is made to distinguish a separate scientific theory within the general theory of criminalistics — criminalistic technoscience.

Keywords: *criminalistic technology; digital transformation; special knowledge; artificial intelligence; digital technologies; war crimes; forensic examination; digital forensic; martial law.*

В умовах повномасштабної збройної агресії Російської Федерації проти України та глобальних процесів діджиталізації суспільства технологізація криміналістики й судової експертизи набуває особливої наукової та прикладної значущості [1, с. 7—24]. Сьогодні процеси технологізації крізь призму цифровізації виступають фундаментальним чинником, що визначає основні тенденції, стратегічні орієнтири й перспективні напрями державного розвитку України, яка обрала європейський вектор розвитку. Глобальна цифровізація документообігу й переведення інформаційних масивів у цифровий формат ознаменували початок нової ери розвитку цифрової економіки, здійснюючи системний вплив на всі ланки державного механізму, включно із системою кримінальної юстиції.

Сучасна криміналістика переживає період докорінної зміни методологічних парадигм і перезавантаження наукових підходів до оптимізації розслідування кримінальних проваджень в умовах гібридних воєнних загроз і цифровізації. Трансформація злочинності в Україні під час війни суттєво вплинула на зміну пріоритетів завдань органів кримінальної юстиції та криміналістики й судової експертизи зокрема.

Центральне місце у процесах технологізації криміналістики посідає технологічний

підхід — системний погляд на процес розслідування як на сукупність чітко детермінованих, алгоритмізованих і технічно й технологічно забезпечених операцій, спрямованих на отримання криміналістично значущої інформації й забезпечення справедливого правосуддя [2, с. 31—36]. Під час досудового розслідування йс удового розгляду такий підхід виступає як методологічна установка, згідно з якою будь-яка слідча (розшукова) дія — огляд, допит, обшук — розглядається як інформаційно-пізнавальний і техніко-технологічний процес, що має свої етапи, черговість і послідовність дій та операцій, вхідні дані, алгоритм оброблення й фіксований результат.

Методологічно технологічний підхід орієнтовано на послідовну реалізацію системи відповідних дій, заходів, операцій з урахуванням динамічної структури злочинної діяльності й діяльності з розслідування і судового розгляду, включно з технологіями: застосування техніко-криміналістичних засобів; слідчих (розшукових) дій; тактичних комбінацій; тактичних операцій; проведення судових експертиз [3, с. 39—56]. Такий підхід застосовується для побудови типових програм розслідування й судового розгляду, забезпечення їх етапності й планомірності та є підґрунтям технологізації формування техніко-, тактико-, методико-криміналістичних засобів і технологій, спрямованих на розв'язання окремих криміналістичних завдань з урахуванням типових слідчих ситуацій [4, с. 64—65]. В умовах цифрової трансформації та воєнних загроз технологічний підхід потребує: а) стандартизації збору доказів і переходу від суб'єктивного досвіду слідчого до уніфікованих протоколів у роботі зі слідами — цифровими, одорологічними, звуковими, біологічними; б) сучасного техніко-криміналістичного забезпечення органів кримінальної юстиції, адже якість роботи з формування доказової бази прямо пропорційна рівню технічного й науково-методичного оснащення суб'єкта розслідування.

Аналіз проблематики технологізації криміналістики дає змогу виокремити «тріаду» базових понять: 1) технологічний підхід у криміналістиці; 2) криміналістична технологія; 3) технологізація криміналістики. Зазначені поняття перебувають у нерозривному взаємозв'язку й утворюють єдиний концептуальний каркас теорії криміналістичних технологій.

Технологічний підхід у криміналістиці слід розглядати як різновид діяльнісного підходу, реалізація якого відбувається у формі цілеспрямованих, послідовних дій і процедур технологічного характеру в процесі кримінального провадження. Криміналістична технологія визначається на двох рівнях: на теоретичному — це система наукових положень щодо основоположних засад практичної реалізації комплексу взаємопов'язаних дій, заходів і послідовних процедур технологічного характеру, що відображається в системі загальнотеоретичних положень криміналістики, криміналістичної техніки, судово-експертних досліджень, криміналістичної тактики й методики; на практичному — це науково обумовлена система дій і процедур, що підлягають поетапній і послідовній реалізації в процесі кримінального провадження: технології застосування техніко-криміналістичних засобів, слідчих (розшукових) дій, тактичних операцій (комбінацій), проведення судових експертиз і кримінального провадження [5, с. 316—325].

Процеси технологізації мають наскрізний характер і пронизують усі структурні елементи криміналістики: від загальної теорії до криміналістичної техніки, тактики й методики розслідування окремих видів злочинів. У системі криміналістичної техніки технологізація полягає в комплексній і послідовній реалізації системи дій і прийомів щодо застосування техніко-криміналістичних засобів під час проведення окремих слідчих (розшукових) дій.

У криміналістичній тактиці технологія слідчих (розшукових) дій забезпечує послідовне виконання організаційних і тактичних заходів та оптимальний порядок їх проведення [6, с. 375—380]. Слідча технологія тісно пов'язана з експертною: вони утворюють єдиний технологічний процес збирання й дослідження доказів, підготовки, призначення, проведення судової експертизи, оцінювання й застосування висновку експерта [7, с. 241—251]. У системі криміналістичної ме-

тодики технологічний підхід застосовують для побудови типових програм розслідування конкретних видів кримінальних правопорушень — воєнних злочинів, злочинів проти національної безпеки й оборони України, кіберзлочинів, незаконного обігу віртуальних активів та ін.

Особливого значення набуває практичний вимір технологізації в криміналістиці й судовій експертизі в умовах воєнного стану. Війна в Україні стала каталізатором «форсованої технологізації» криміналістики [8, с. 241]. Методика розслідування воєнних злочинів збагатилася технологіями дистанційного розслідування, де суб'єкт (слідчий) іоб'єкт (місце події на окупованій території) розділені простором, а зв'язок між ними забезпечується винятково високотехнологічними засобами — БПЛА, супутниками, AI-моніторингом.

Реалізація технологічного підходу під час розслідування окремих видів кримінальних правопорушень структурується на двох взаємопов'язаних рівнях.

Перший рівень (процесуально-інструментальний) охоплює традиційну криміналістичну діяльність крізь призму новітніх стандартів фіксування: застосування техніко-криміналістичних засобів для виявлення й вилучення слідів; проведення слідчих (розшукових) дій і тактичних операцій, адаптованих до умов воєнного стану; призначення й проведення судових експертиз як важливого етапу формування доказової бази [9, с. 685—694].

Другий рівень (високотехнологічно-аналітичний) передбачає впровадження інноваційних цифрових інструментів: *Blockchain* — для забезпечення цілісності ланцюжка зберігання доказів і аналізу транзакцій у віртуальних активах; *OSINT* — для розвідки на основі відкритих джерел для ідентифікації осіб і документування злочинів навіть за відсутності фізичного доступу до тимчасово окупованих територій; *Big Data* — для автоматизованого аналізу великих масивів даних і прогнозування злочинної активності за допомогою штучного інтелекту; *Digital Twins* і *3D*-сканування — для дистанційної реконструкції місця події; *Voice Biometrics* — для ідентифікації фігурантів за перехопленими розмовами [10, с. 1—19]. Синергія цих двох рівнів забезпечує як доказове значення одержуваних даних, так і швидкість ідентифікації злочинців у цифровому та фізичному середовищах.

Основними практичними напрямами технологізації є: 1) цифрова трансформація процесу збору доказів — перехід до пріоритету цифрових доказів, де вирішальну роль відіграють метадані (геопозиція, часові мітки, ідентифікатори пристроїв); 2) *OSINT* і *GEOINT* як дієві інструменти, що дають змогу документувати колабораціонізм і верифікувати наслідки диверсій на окупованих територіях; 3) блокчейн-аналітика у протидії фінансуванню підривної діяльності — інструменти *Crystal*, *Chainalysis* деанонімізують фінансові потоки, спрямовані на підтримку диверсійно-розвідувальних груп; 4) штучний інтелект як аналітичний фільтр для масового скринінгу відеоматеріалів, аналізу телефонних з'єднань та ідентифікації *Deepfake* у ворожих інформаційно-психологічних операціях.

В реаліях сьогодення в загальній теорії криміналістики необхідно виокремити криміналістичну теорію — *криміналістичне технологознавство* (або криміналістичне технознавство). Система криміналістичних техніко-технологічних знань має охоплювати: 1) теоретико-методологічні засади теорії криміналістичних технологій; 2) наукове розроблення окремих напрямів застосування криміналістичних технологій у всіх розділах криміналістики; 3) теорію криміналістичної технологізації, алгоритмізації, ситуалогії і тактичних операцій; 4) форми й напрями застосування криміналістичних технологій у різних видах судочинства; 5) розроблення й упровадження навчального курсу й підвищення кваліфікації для слідчих, детективів, прокурорів, суддів і експертів.

Отже, в умовах правового режиму воєнного стану проблема технологізації криміналістики й судової експертизи набуває особливої актуальності, виступаючи методологічним підґрунтям для концептуального оновлення підходів до формування інноваційного криміналістичного забезпечення виявлення, розслідування та профілактики

злочинів проти основ національної безпеки. Подальші дослідження цієї проблематики є стратегічним напрямом удосконалення правозастосовної практики, що гарантує захист державного суверенітету в епоху цифрових і гібридних викликів.

Перелік джерел посилання

1. Журавель В. А. Загальна теорія криміналістики: підходи до формування та розуміння. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2020. Вип. 21. С. 7—24. DOI: 10.32353/khrife.1.2020_01 (дата звернення: 11.04.2026).
2. Інноваційні методи та цифрові технології в криміналістиці й судовій експертизі : монографія / В. Ю. Шепітько, Г. К. Авдєєва, В. М. Шевчук та ін.; за заг. ред. В. Ю. Шепітька. Харків, 2024. 208 с. URL: //ivpz.kh.ua/wp-content/uploads/2025/01/%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F-%D0%9A%D1%80%D0%B8%D0%BC%D1%96%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%96%D1%81%D1%82%D1%96%D0%B2-2024.pdf (дата звернення: 11.04.2026).
3. Тіщенко В. В., Барцицька А. А. Теоретичні засади формування технологічного підходу в криміналістиці : монографія. Одеса, 2012. 200 с.
4. Тіщенко В. В. Поняття і значення криміналістичних технологій / Криміналістика : підручник // за ред. В. В. Тіщенка. Одеса, 2019. 556 с. URL: https://jurkniga.ua/contents/kryminalistika-pidruchnik.pdf (дата звернення: 11.04.2026).
5. Його ж. Технологічний підхід як інноваційний напрямок у розвитку криміналістичної науки. *Науковий вісник Львівської комерційної академії. Серія Юридична.* 2015. Вип. 2. С. 316—325. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvlkau_2015_2_33 (дата звернення: 11.04.2026).
6. Шевчук В. М., Тищенко О. І. Технологізація криміналістики, судової експертизи і кримінального провадження в сучасних умовах цифровізації. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 12. С. 375—380. DOI: 10.32782/2524-0374/2024-12/86 (дата звернення: 11.04.2026).
7. Шевчук В. М. Використання технологій блокчейн як інноваційна складова криміналістичного забезпечення правозастосовної діяльності в умовах війни. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія: Право*. 2026. Т. 5. № 93. С. 241—251. DOI: 10.24144/2307-3322.2026.93.5.30 (дата звернення: 11.04.2026).
8. Його ж. Використання технологій штучного інтелекту в OSINT як напрям підвищення ефективності розслідування воєнних злочинів. *Роль OSINT-досліджень у підвищенні рівня національної безпеки України* : мат-ли кругл. столу (Львів, 07.05.2025). Львів, 2025. С. 239—243. URI: https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/20611 (дата звернення: 11.04.2026).
9. Його ж. Технологізація як інноваційний напрямок криміналістичного забезпечення діяльності органів правопорядку. *Scientific development in a changing world :* Proceedings of the 2nd International scientific and practical conference. Lviv, Ukraine. 2026. Pp. 685—694.
10. Shevchuk V., Morozova T., Chornyi H., Nehrebetskyi V., Slobodeniuk I. Artificial Intelligence in Criminal Proceedings: Criminalistic and Criminal Procedural Problems. *International Annals of Criminology*. 2025. Pp. 1—19. DOI: 10.1017/cri.2025.10090 (дата звернення: 11.04.2026).